

כתרי תורה

גליון זה מופץ

לע"נ מרן הגאון רבי שמריהו יוסף חיים בן מרן הגאון רבי יעקב ישראל קניבסקי זלה"ה • החבור אברהם דהרי זצ"ל בן יבלחט"א הרה"ג רבי מאיר שליט"א • ידיר ורע אשר שמחת התורה שבלבו ועל פני האירה כל סביבותיו, זכה להרכיב תורה ולהעמיד בני מדרשות לשקידתה הרב רפאל אליהו אליעזר זצ"ל ביבילחט"א הרב צבי בלאט שליט"א • הרב דוד ב"ר חיים בריהו זצ"ל • ר"ב נוסח הש"ל ובנו הרב אברהם בריהו זצ"ל, הרב אלעזר עזריה זצ"ל בן יבלחט"א רבי אברהם, הרב זכריה ב"ר יוסף גחסי זצ"ל, הרב ישראל ב"ר יהודה זצ"ל, מרת אסתר ב"ר יחיא גרשי"ה ומרת יהודית ב"ר יוסף שרעבי ע"ה • ולכות הרב אברהם ב"ר שלמה שליט"א, הרב אהרן ב"ר יוסף שליט"א, הרב רפאל אריה בן יחיא שליט"א, הרב ששון בן מרדכי שליט"א ומיכל ב"ר ישי תחי' לרפ"ש במהרה בתוך שאר חולי ישראל, ולהצלחת התלחת אחינו בני ישראל, התנונים בצרה ובשביה באוקראינה ובשאר גלויותיהם, המב"ה יוציאם מצרה לירוחה ומאפילה לאורה, ויזכנו לאוולה השלימה במהרה, אכ"ר.

לק"י • חג הפסח ופרשת אחרי מות ה'תשפ"ב ב'של"ג • גליון ק"א • הגות והלכה בעניני דיומא ופרשת השבוע במשנת רבותינו גאוני תימן זיע"א

אין לקרוא בשעת התפילה וקריאת התורה • הערות והארות יתקבלו בברכה בטלפון 0504139964 או במייל avish964@gmail.com

כתר ההלכה

הגאון הרב נתנאל עומסי שליט"א – מרבני בית ההוראה 'פעולת צדיק' לעילוי נשמת אביו הרב יחיא ב"ר יצחק עומסי זצ"ל – נלב"ע כ"ז אלול התש"פ

אלא שלכאורה יש להעיר, דהלא אף אם ידלל את החרוסת בייך, לא תחשב החרוסת כמשקה, כיון שהיין מעורב בתערובת הפירות ואינו ניכר בפני עצמו, ורק יין שהוא אחד משבעת משקים מצריך נטילת ידים בברכה (כמבואר בס"י קניח ס"ד). ואם יציף יין על החרוסת קודם הטיבול שיהא ניכר בפני עצמו, נמצא שמטבל בייך, ומצוות חכמים לטבל בחרוסת. ובתחילה סבור הייתי לומר, שיתן מעט מים ע"פ המבואר ברמב"ם (טומאת אוכלין פט"ז ה"ד) שמעט מים המעורבים במשקה נחשב טיבולו במשקה אף שאינו ניכר. אך אמר לי מרן הגר"י רצאבי שליט"א שאין צריך לזה, אלא מכיון שהחרוסת ניגרת מפני היין, הרי יש לה שם משקה לענין טומאה ונטילת ידיים.

עוד כתב מרן שליט"א (עולת יצחק ח"א סי' ס"ג) שיועיל אף להציף יין על החרוסת ויטבל בייך ובחרוסת. כי מכיון שהיין ממרכיבי החרוסת, והוא מטבל גם בחרוסת, הרי זה נחשב כטיבול בחרוסת כתקנת חכמים.

ולענין שבת, מעיקר הדין מותר לתת יין בשבת אך יערב בנחת, ומדרך חומרא יתן את היין תחילה ואח"כ את החרוסת כדי לשנות ממה שרגיל, וגם יתן הרבה יין כדי שתהא בלילתה רכה (שע"ה ח"ג סי' צ"ו ס"ד).

מי שפטור מהסיבה האם יכול לשתות או לאכול בעמידה

ד] כתבו פוסקי זמננו לחדש שאשה הפטורה מהסיבה, אם שתתה מעומד לא יצאה ידי חובת ד' כוסות, וכן בשאר דברים הצריכים הסיבה (הליכות שלמה פסח פ"ט סי' י"ט, הגש"פ ע"פ פסקי הגר"י אלישיב עמ' 22). וטעמם, כי אין זה דרך חירות כלל אלא דרך אכילת עבדים כמבואר בירושלמי (ריש ערבי פסחים) בטעם ההסיבה, לפי שדרך עבדים להיות אוכלין מעומד ואנו מסובין להודיע שיצאנו מעבדות לחירות. גם הוכיחו מהראב"ה הסובר שבזמן הזה אין צריך להסב, שכתב, "ישיבה לדין כהסיבה לדידהו", משמע דעכ"פ צריך לשבת. וא"כ ה"ה אשה שאינה צריכה להסב, צריכה לשבת. אמנם אמר לי מרן הגר"י רצאבי שליט"א שדברים הללו הם חידוש וואכן גם הגר"ש כתב בלשון "יתכן" שלא יצאה יד"ח. ומי שפטור מהסיבה, בכל אופן ששתה או אכל יצא ידי חובה. והוסיף, שעכ"פ ממידת דרך ארץ, לא לאכול ולא לשתות בעמידה.

כיצד בגדי קטנים בחול המועד

ה] אף שאין מכבסים בחול המועד אפילו לצורך המועד, בגדי קטנים מותר. והטעם, כי דרכם להתלכלך תמיד (ש"ע סי' תקל"ד ס"א). ולענין גיל הקטן בש"ע סתם ולא פירש. והרמ"א (שם ולא השמיטו השת"י) כתב על בגדי הקטנים ביותר שמותר לכבס הרבה מהם, כי בכל רגע עלולים הם להתלכלך. ולא נתפרש לענין קטן שהוא גדול מתינוק שמלפפים אותו. ולמעשה נחלקו פוסקי זמננו, י"א דקטן היינו דווקא בגיל שדרכו להתלכלך כגון עד גיל שש או שבע (הגר"י אלישיב חובב בשות' אבני ישפה ח"א סי' ק"ד ענף ב'), וי"א שתלוי בכל ילד לפי עניינו ואף אם הוא לפני גיל מצוות, אם מרבה להתלכלך, מותר לכבס את בגדיו (שם בשם הגר"י שיינברג) וכן דעת מרן הגר"י רצאבי שליט"א.

עוד נחלקו פוסקי זמננו האם יש עדיפות לקנות בגדי קטנים לפני המועד כדי שלא יצטרך לכבס במועד. יש אומרים שעדיף (קובץ מבקשי תורה עמ' תשנ"ד בשם הגר"י אלישיב), וי"א כי מכיון שהכיבוס במועד מעשה הדיוט הוא ויש בו צורך המועד, אלא שגזרו חכמים לא לכבס כדי יכנס לחג כשהוא מנוול, א"כ בקטן שלא גזרו, מותר ואין צורך לקנות. אלא שאם רגיל לקנות להם בגדים, ראוי שיקדים לקנות כעת כדי לא לכבס בחול המועד (חוט שני חוה"מ עמוד ר"י). עוד י"א בענין זה שמי שנוסע להתארח בימי החג א"צ להביא כל הבגדים עמו כדי למעט בכיבוס בחוה"מ אם יש בכך טירחא גדולה להביאם עמו, ואי"ז נחשב כמכוון מלאכתו במועד (שונה הליכות תורת המועדים עמ' כ"ח או"ג).

ושאלתי את מרן שליט"א על שני עניינים אלו ואמר לי שלפני שנים רבות שמע מהגר"י ואזנר שהורה דעדיף לקנות בגדים לקטנים כדי שלא יצטרך לכבס במועד. ואף הוא שליט"א דעתו כן אך בתנאי שהדבר אפשרי ולא יהא בזה טירחא ודוחק ממון וכן הדין למי שנוסע להתארח, שאם אין טירחא ומשא כבד ליקח עמו בגדים שלא יצטרך לכבס, יעשה כן.

ש"י שטעה והתחיל ברכה מעין שבע

א] ישנה מחלוקת גדולה באחרונים, האם אומרים ברכה מעין שבע כשחל פסח בשבת. יש סוברים כי מכיון שנתקנה מפני המזיקים, לילה זה משומר הוא מן המזיקים (ש"ע סי' תפ"ז ס"א), וי"א כי לא פלוג חכמים ויש לאמרה (הרש"ש בספרו נהר שלום עמ' של"ג). בנוסף דעת המקובלים שיש לאמרה תמיד (כה"ח שם ס"ק כ"ב). ואצל הספרדים יש בזה חילוקי מנהגים, אך אצלנו וכן אצל בני אשכנז המנהג פשוט שלא לאמרה וכפסק הש"ע.

אמנם אם ארע וטעה שליח ציבור והתחיל לברך ברכה מעין שבע, נחלקו האחרונים האם יסיים את הברכה ויסמוך על הסוברים לאמרה ולא יפסיק באמצע שאז ודאי ברכתו לבטלה (דעת תורה סי' תפ"ז ס"א) או שסיים את הברכה בלי הזכרת השם כדי לא להכנס לדעת נוסף של ברכה לבטלה בחתימתו (הגר"ש דבליצקי קובץ מוריה סיון-תמוז תשל"ב). ומרן הגר"י רצאבי שליט"א הורה בזה (בשיעורו במודיעין עילית השבוע ביום ראשון בבית הכנסת עוד יוסף חי) כדעת האומרים שש"י שטעה לא יפסיקו אותו ואמנם אם הש"י עשה כן במזיד נגד פסק מרן הש"ע, כאשר המנהג בבית הכנסת לא כך, מסתבר שיפסיקו אותו, ויסמוך על דעת הסוברים שיש לאמרה, וראוי שיאמר לאחר מכן בשכמל"ו. עוד הוסיף, דכן הוא הדין ג"כ כאשר מתפללים שלא בבית הכנסת וכגון בבית האבל (כמבואר בס"ר רס"ח ס"י), אם התחיל הש"י בטעות ברכה מעין שבע, יסיימה ויסמוך על דעת הפוסקים לאמרה בכל מקום כאמור.

אמירת שלום עליכם, ואיך המנהג בליל הסדר

ב] מנהג ישראל לומר שלום עליכם בליל שבת כשחוזרים מבית הכנסת (מנהג זה הובא לראשונה בספר מנהג טוב לרבי מאיר צבי וייס זצ"ל לפני כשבע מאות שנה). ובמנהגי חת"ס (פ"ה ס"ו) מובא שהחת"ס לא היה אומר לפי שאין אנו מחזיקים עצמנו שמלאכים מלווים אותנו (ענין ש"ע סי' ג' ס"א) וכן הובא על מרן החו"א (ארחות רבינו עמ' ק"י), אמנם המנהג הפשוט בקהילות ישראל ואצלנו לאמרו. ואין לחוש מהמובא בירושלמי (ברכות פ"ט ה"א) 'לא יצווח לא למיכאל ולא לגבריאל, כי מאידך מובא בברכות (פ) שתקנו ברכה לנכנס לבית הכסא ובה פונים למלאכים ישמרוני שמרוני, עזרוני עזרוני. והעיקר בזה מה שכתב בשו"ת שמש וצדקה (לפני כשלוש מאות שנה אר"ח סי' כ"ג) וז"ל, מלאכי הרחמים אומנותם בכך ללמד סניגוריה על ישראל השרויים בצרות, על משמרתם יעמדו לקבל התפילות להכניסם לפני מהמחיצה עד קודש הקודשים לרצון לפני ה' וכו' ומה פסול ימצא בדברינו אלה כל עוד שכוונתנו לשמים, יעו"ש. גם מנהגנו בשל כך לומר לאחמ"כ כי מלאכיו יצוה לשמרך וכו' ה' ישמור צאתנו ובואנו. והנה השנה שחל ליל הסדר בשבת, יש שלא אמרו שלום עליכם, מפני שמצוה אז למהר ולקדש (רב פעלים ח"א קנ"י סוד ישרים סי' י"ג) או מפני שהוא ליל שימורים לה' ואין אנו צריכים למלאכים (הגר"י שטרנבוך שליט"א בהגדת מועדים וזמנים). ולמעשה יש בזה חילוקי מנהגים.

ואצלנו, אף שאין ראיה ממה שמהרי"ץ לא הזכיר אמירתו כי גם בשבת רגילה לא הזכיר, מ"מ כתב מרן הגר"י רצאבי שליט"א בהגש"פ פרי עץ חיים (אות ל"י ד"ה כשחל) לדון שלא לאמרו מטעם שהלילה משומר כאמור, ונשאר שם בצ"ע. ועתה שאלתיו מה היה המנהג ומה ראוי לעשות, והשיב כי אף שנראה שרבים לא אמרו, מ"מ אין להוכיח מכה, כי שמה עשו לפי מה שהיו רגילים בליל הסדר בשאר שנים. והוסיף שיש להתיישב בדבר זה ולענין בספרים, אך לע"ע יש להורות לומר, אך מי שאינו אומר, יש לו על מי לסמוך.

דילול החרוסת וכיצד יעשה בשבת

ג] הנה החרוסת בתחילת עשייתה הינה סמיכה כפי שיתבאר, וא"כ אין לה שם משקה לענין טיבול הכרפס ולמנהג הבלדי שמטבלים בחרוסת ונטילים בברכה קודם לכן ובודאי שאין לברך על נטילה זו והמברך ברכתו לבטלה. ולכן העיקר בזה שאף שבתחילה יש לעשותה עבה זכר לטיט, לאחר מכן סמוך לטיבול יש לדללה עם יין וכלשון מהרי"ץ בסדר אגדתא דפסחא דף י"ב וכן היה מנהגו של הר"ש צאלח, כן אמר לי מרן שליט"א.

איך מפטירין אחר הפסח אפיקומן

ידועה השאלה איך עונה תשובה זו לשאלת החכם?

וראיתי שיש מבארים ששאלתו היתה מדוע מקדימים את קרבן החגיגה לקרבן הפסח שהוא העיקר, והתשובה היא שעדיף לאכול בסוף כדי שיסאד טעם המצוה בפה.

והנלע"ד ע"פ מה שראיתי בפירושי מהר"י ונה, מחכמי תימן, על ההגדה, שכתב שהסיבה שהתורה אמרה לאכול את הפסח בסוף הסעודה היא כדי שידעו המצרים וגם אנו בני ישראל, שאנו אוכלים את העבודה וזה של המצרים לא דרך רעב וחשיבות האוכל, אלא דרך בזיון.

ולפ"י יש מקום לומר שגם שאלת החכם לא היתה דרך בירור "מה הן המצוות וכו'?" אלא מהי מטרת כל המצוות האלה?

ותשובתנו אליו, המטרה היא לעקור ולשרש את הפחד שהמצרים נטעו בתוכנו מהאלילות של הכבש, ולכן נצטוינו לקחתו בפומבי בעשור לחודש, ולקשרו לכרעי המטה בבזיון, ולא לפחד לומר למצרים שהולכים לשחטו, ולהשאיר את העצמות מחוברות וגלויות ולהשליכן בבזיון ברחוב לאחר הפסח ושיני המצרים קהות, ובעיקר נצטוינו שגם כשאוכלים אותו, לא אוכלים בדרך חשיבות כמשביע רעבוננו, אלא אכלהו מתוך מצב שלא יהיה כל צורך להפטיר אחריו ב"אפיקומן" (כלי אוכל נוספים) משום שכבר לא יהיה לך תיאבון.

ובזה גם ביארתי מדוע לא כתוב "אסור להפטיר אחר הפת אפיקומן", כי אין כאן "איסור" אלא תיאור מצב, שתאכלהו באופן כזה שלאחריו כבר לא יהיה לך רצון לאכול עוד.

ויענונו

ידוע שהמצרים היו לוקחים תינוקות ומשקעים אותם באבני הבנין.

ויעויין ביד רמ"ה (מסכת סנהדרין דף קא עמוד ב) שכתב וז"ל: מיכה – שנתמכך בבנין כשנתנוהו בבנין במקום לבינה. כשאמר לו משה למקום "למה הרעות לעם הזה" שאין נותנים להם תבן ואין להם לבנים ונותנים בניהם בבנין. אמר לו המקום: קוצים הם מכלים מלפני, שאלו היו אלו חייך היו רשעים גמורים ומביאין רעה לעולם אם תרצה תנסה את אחד מהן והוציא את מיכה שעבד ע"ג. ומה שמו. שבע בן בכרי שמו. ותמה אני היאך חיה רשע כזה מייציאת מצרים ועד סוף דוד מלך ישראל ע"ה. עכ"ל.

ובהגדת מהר"י בשיירי [מחכמי תימן לפני כשלוש מאות שנה] כתב וז"ל: ודע שהיו במצרים רשעים [יהודים] שהיו מתעצמים שלא יצאו ממצרים, והיו מלעיגים על משה ואהרן, והביא הקב"ה עליהם [מגפת] דבר גדול, ונתפללו עליהם משה ואהרן, ואמר לו הקב"ה אני משאיר לך דוגמא מהם, נשאר מכולם דתן ואבירם, שני אחים רשעים גמורים, שהיו נגדם כשהיו ישראל במדבר, עד אשר בלעתם הארץ הם ובניהם ונשיהם וטפם, ולא נותר להם זכר. עכ"ל.

מדרש זה מובא גם בהגדת מהר"י ונה, [גם הוא מחכמי תימן מלפני ארבע מאות שנה]. ושם הוסיף שמכת דבר זו היתה בשלושת ימי האפלה. וכ"ה במדרש הגדול (שמות ו, ח) ומסיים שם ועליהם הוא אומר (יחזקאל ט"ז, ח) ואפרוש כנפי עליך ואכסה ערותך. דהיינו שמתו במכת חושך משום כבודן של ישראל. ושמה ממנו לקח מהר"י את דבריו, שהרי היה אחריו. וע"ע במדרש תנחומא ובמכילתא ר"פ בשלח. אבש"ר]

מכל מקום ראינו במדרשים הנ"ל ש"משה ואהרן התפללו והתפללו למה ד' כביכול מאפשר לשמונים אחוז מעם ישראל [וחמושים וכו'...] שהיו מליוני אנשים(1) למות בדבר במצרים, וכן מה הגזרה הנוראה הזאת שילדים רכים יושלכו באבני הבנין?.

ומדהימה תגובתו של הקב"ה בשני המקרים "גלוי וידוע לפני שרשעים גמורים הסו" אין טעם להשאירם בעולם, ואולי אפילו הדבר לטובתם כמ"ש חז"ל לגבי בן סורר ומורה "מוטב שימות זכאי [לטובתו] ואל ימות חייב".

ואילו משה רבינו מנסה בכל זאת להשאירם בעולם [השוה גם לרצונו של משה לצרף את הערב רב לעם ישראל למרות שהקב"ה לא צוה על כך ולכן הם נקראים בתורה "לך רד כי שחת עמך"], והפשרה היא שמשאירים מהם דוגמא בעולם, מאחד יצא פסל מיכה ומהשנים יצאו דתן ואבירם.

המסקנה העגומה היא שמכל עם ישראל המפואר, מי שיצא ממצרים וממנו נוצר העם היהודי כולו, הם כעשרים אחוז, שהיו הסולת הנקיה שלא לגלגו וקמו כאופוזיציה לווחמת במשה ואהרן, אלא המעט שהאמינו ולבשו תקוה ויראת ד'.

צפרדע

מהי הצפרדע?

רס"ג פירש בספר תהלים עה"פ "וישלח בהם ערוב ויאכלם וצפרדע ותשחיתם" (תהלים עה, מה) שהצפרדעים היו למעשה תניני היאור (תמסח). ולדבריו היתה זו מכה מפחידה מאד שהיתה משחיתה אנשים.

גם האבן עזרא [עה"ת] מביא פירוש זה וז"ל: "והמפרשים נחלקו במלת צפרדעים, ורבים אמרו שהוא מין דג נמצא במצרים יקרא בלשון ערב אלתמסח, ויוצא מן הנהר וחוטף בני אדם. ואחרים אמרו, כי הם הנמצאים ברובי הנהרות שמשמיעים קול, והוא הנכון בעיני, והוא הידוע" (שמות ז, כז).

ויש להקשות, שיש סתירה לכאורה בדברי הרס"ג, שבתרגומו לתורה פירש שהצפרדע היא הצפרדע המוכרת הנקראת בלשון ערב "צ'פאדע"?

ונראה ליישב בס"ד ע"פ פירוש קדמון להגדה של פסח [מגדולי רבני תימן שנדפס לפני כחמש מאות שנה ולא נודע שם מחברו, וכעת נדפס מחדש באגדתא דפסחא אוצרות תימן בשם "הפירוש הקדום"], ושם כתב: שבמכת הצפרדע היו שבעה מינים, הקטן שבהם הוא השרוף על הארץ, והגדול יוצא מן הים מתנפל על האדם והורגו בזנבו, כי יש לו זנב חד. עכ"ד.

ולפ"י יש ליישב שהרס"ג עה"ת פירש כמו שכולם מפרשים, אך בתהלים שכתוב "וצפרדע ותשחיתם", דמשמע שהיתה הורגת אותם, שם פירש שהכוונה היא על המין הגדול שבצפרדעים, והכל אתי שפיר. וראה גם בגליון כתרי תורה פ"ו, מה שכתבנו בזה בס"ד, אבש"ר]

ובזה יש לדחות את מה שהקשה הרש"ר הירש [שמות פרק ז] על הרס"ג, וז"ל שם: "בצפרדעים. לא ייתכן לפרשו: תמסח, כי אז לא היה נותר מן המצרים איש. ברור שהמדובר בעל – חיים טרדני, אך בלתי מסוכן. מקובל לראות בו צפרדע, כמובן הוראתו שבימינו. הרכבו: מ"צפר" = בוקר, ו"דע" = יודע; ... בקי ויודע את השעה, בה הכל מתעוררין. בעל – חיים קולני לעת לילה, אבל נחרד ונידס בהפציע קרן בוקר ובהישמע איוושת השחר". עכ"ל. ולפי האמור לעיל שהיו שבעה מינים, יתכן שהיו מעט מסוג התמסח שאכן היו הורגים בהם אך לא מכלים אותם.

[ביאורים אלו מתוך הגדתו החדשה של הרב 'פניני משה']

כתר של אש – האחדות היא הכח לזכות לגאולה

איתא במדרש תנחומא עה"פ וחמשים עלו בני ישראל מארץ מצרים (י"ג, י"ח), אחד מחמשה. ויש אומרים אחר מחמש מאות, ע"ש. ואימתי מתו בימי האפילה שהיו קוברין ישראל מתינו ומצרים וישבין בחשך, וישראל הודו ושבחו על שלא ראו שונאיהם ושמתו בפורענותן ע"כ. וכתב בספר הישר (פרשת בא) כי הטעם שבעת ההיא מתו רבים מעם ישראל על אשר מרדו בה' ולא שמעו אל משה ואל אהרן ולא האמינו כי אלהים שלחם. ויש להתבונן מה חומר העון הזה שבגללו לא זכו רוב עם ישראל להגאל, ובפרט שגם אלו היוצאים היו במ"ט שערי טומאה וכדאיתא במכילתא (י"ד, כ"ח), שהיו מלאכי השרת תמהים 'בני אדם עובדי עבודה וזה מהלכין ביבשה בתוך הים'. וכיוצא בזה יש לשאול על האמור בהגדה על הבן הרשע, 'אלו היה שם לא היה נגאל'. והנה בהגדה שם כתב מהר"י זיע"א (ע"ה ח"ב, ט"ז, ט"ח, ט"ט, כ) דהקב"ה לא עשה נסים אלא בשביל הצדיקים שיוודעים את התורה ויש להטעים דבריו ע"פ מש"כ מהר"פ מגארי זלה"ה באור תורה, וחמושים. בזכות ה' חומשי תורה. שעתידים לקבל, יצאו ממצרים. כמו שנאמר בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלים על ההר הזה. אבש"ר, אבל בשביל עמי הארץ, לא זכו ליעשות להם נסים בשביל עצמם, אלא בשביל זכות הצדיקים, אבל הרשע אפילו בזכות הצדיק לא היה נגאל והיה מת בשלשת ימי האפילה, ע"כ. ביאור דבריו דכלל ישראל הם כיחידה אחת ובכת הצדיקים נגאלים כולם, אבל הרשע שהוציא עצמו מן הכלל, איזה זכות תעמוד לו ליגאל. מעתה יש לבאר ג"כ את דברי המכילתא דאותם הרשעים היו בעלי מחלוקת וכלשון מהר"י בשיירי (בביאור להג"ש פ"ד א"ף אתה הקדה את שנינו) 'מלעיגים על משה ואהרן וכמו שהוכיחו קצתן שנשתיירו הלא המה [דתן ואבירם] (כדברי מהר"ב שם) והם היו מראשי עדת קורת. ממילא בעלי המחלוקת שמהותם לפרד את העם אינם זכאים ליהנות מהתועלת שיש באחדות העם. ויה"ר שנתחוק בימים אלו להיות בלב אחד ואז תשפיע עלינו זכות הצדיקים שזנכה לוהיה ה' אחד ושמו אחד, כב"א כ"ד. שבת שלום, תזכו לשנים רבות שמהים במועדים טובים.

תרגום מילת 'חגורה', וביאור ענין מתניכם חגורים במשנת רבותינו

כתנת בד קדש ילבש ומכנסי בד יהיו על בשרו ובאבנט בד יזוגר ובמצנפת בד יצנף בגדי קדש הם ורוזין במים את בשרו ולבשים (ט"ו, ד).
מהו תרגום חגורה

[א] ובאבנט בד יחגר, תרגם אונקלוס והמינא דבוצא ייסר. וכתב הרב נתניה לגר, בכל המקומות תרגם אונקלוס 'חגורה' בלשון 'זרוז'. כדלעיל (ת, ו) ויחגר אתו באבנט וכו' ויחגר אתו בחשב האפד, שתרגם אונקלוס, וזריו יתה בהמינא וכו' וזריו יתה בהמינא אפודא. ואילו כאן תרגם בלשון 'אסר'. ואפשר שטעות סופר הוא.

ומהר"י קורח זלה"ה במרפא לשון, לא קיבל את דברי הנל"ג, יעו"ש. וכתב דתרגום יחגור הוא ייסר ולא שייך בזה לשון 'זרוז', כי אין טעם מצוה זו כדי להזדרז דא"כ אין האבנט מעכב אלא הזרוז.

[ב] ובנל"ג הביא ראייה מפסוק לא יחגרו ביעו (יחזקאל מ"ד, י"ח) שנוסח הרד"ק בתרגום, ולא יזרוזו וכ"ה בפירוש הרד"ק ביחזקאל שם בכמה דפוסים שראיתי, ולא יזרוזו. וצ"ע דבספר השרשים להרד"ק ערך יזע, הביא נוסח התרגום זלא יסרוז. וכ"ה שם בכל הדפוסים הישנים שראיתי. [אכן ציין הרב נל"ג, כי בתרגום שלנו גרסינן, ולא יסרוז. וכן היא גירסת הרמב"ם (פ"י מכלי המקדש ה"א) וכך קיבל יונתן בן עוזיאל מפי הנביאים ותרגם, על לבהון יסרוז, ע"כ. וכן הביאו חכמי תימן בחיבוריהם, כ"כ כאן במדרש אור האפלה, ובילקוט מדרשי תימן והרב מרפא לשון. וכ"כ בהפטרות אמור במדרש הביאור, והרז"ה בביאורו להפטרות שם. וראיה לזה שבפרשתנו תרגם יונתן, ובאבנט בד יחגר, ובקמורא דבוץ מילת 'יצר', מלשון 'ייסר'.

חילוק בין אם חוגר עצמו לבין אם אחר חוגר אותו

[ג] וכדי לבאר טעם השינוי כאן כתב הרב 'לחם ושמלה' לחלק דכאשר הכהן חוגר את עצמו, מתרגמינן בלשון 'ייסר'. משא"כ אם אחר חוגר אותו מתרגמינן בלשון 'זרוז', מפני יחס הפועל אותם. [והרב נל"ג הבין כוונתו באופן אחד ותמה עליו, ע"ש. אך עדיין לא ביאר הרב טעם החילוק הזה. ובמרפ"ל ביאר, דכאשר אחר חוגר אותו, מתרגמינן בלשון 'זרוז' לפי שלא יתכן לתרגם בלשון 'ייסר' תיהי מפני שמשמעו שאוסר אותו דרך יסרוזי.]

ביאור דברי תרגום יונתן בפסח מצרים

[ד] והנה בפסוק האמור בפסח מצרים, וככה תאכלו אתו מתניכם חגורים (שמות י"ב, י"א), תרגם אונקלוס חרציכון יהון אסרוזי. ולפלא איך נעלם פסוק זה מהרב נל"ג. אמנם שם תרגם יונתן, חרציכון יהון מזרוזי, ודברי הרב נל"ג יעלו לפי תרגום זה. [אכן לדברי המרפא לשון שבכל מקום מתרגמינן לשון חגורה 'ייסר' ולא זרוז, יש להתבונן מדוע חילק יב"ע שם ותרגם 'מזרוזי'.

ובפשטו יש לומר דהלא האכילה כאן היא בחפזון. אך נראה לבאר יותר ע"פ מש"כ רש"י שם 'מתניכם חגורים, מזומנים לדרך'. וביאר שם הרא"ם, דלדברי רש"י, מתניכם חגורים, וכל האמור שם בפסוק, לאו דווקא, אלא שתהיו מזומנים לדרך, דאורחא דמילתא נקט כל הדברים האלו כדרך היוצאים לדרך [ונראה שדקדק בן מדלא פירש רש"י מהו מתניכם חגורים, אלא ביאר את מהות העניין, שמע מינה דהצורה אינה לעיכובא].

והביא ראייה מדשנינו במסכת פסחים (צו, א) מה בין פסח מצרים לפסח דורות, פסח מצרים מקחו מבעשור וטעון הזאת אגודת אוזב על המשקוף ושתי המזוזות ונאכל בחפזון בלילה אחד. ואילו מתניכם חגורים וכו', לא הוזכרו שם, שמע מינה דאלו לאו דווקא, אלא שיאכלו אותו בחפזון כדרך היוצאין לדרך, וכלל אותם התנא באמרו זנאכל בחפזון עבת"ד.

מעתה יש לומר דנקט יונתן בפסח מצרים את עיקר כוונת הכתוב שצויה לאכלו ב'זרוז', דהיינו בדרך חפזון. וכמו שכתב במרפא לשון כאן, שאילו נכתב בפרשתנו זרוז, היה משמע שאין האבנט מעכב אלא הזרוז, וזהו בדיוק גדר המצוה בפסח מצרים, הזרוז ולא החגירה.

אם 'מתניכם חגורים' היה לעיכובא בפסח מצרים

[ה] ולגופו של ענין, קשה לומר דכל הני שהוזכרו שם לאו דווקא. ועוד, דאם לא יעשה אותם במה יחשב אכילה בחפזון, וכי במחשבתו בלבד. ומה שהביא להוכיח מדלא הוזכרו הני במשנה שם, יש ליישב דאדרבה אלו נכללו ב'נאכל בחפזון' שנוכר שם, והם היו לעיכובא בפסח מצרים.

ואפשר לפרש בכוונת רש"י לבאר מדוע ציווה השי"ת צורת אכילה זו. וביאר כדי שיהיו מזומנים לצאת לדרך. וכדאיתא במכילתא זככה תאכלו אותו כיוצאי דרכים. דהיינו שכל האמור בפסוק זה הוא כדי שיהיו כהולכי דרכים. וולאפוקי מדרך סעודה רגילה כדאיתא במדרש שכל טוב לרבינו מנחם ב"ר שלמה ז"ל, מתניכם חגורים, שלא במסיבת מנוחה, והכי אמרינן במסכת שבת (ט, ב) משיתיר חגורה ע"כ. ומפורש יותר במדרש לקח טוב

לרבינו טוביה ב"ר אליעזר ז"ל, מתניכם חגורים נעליכם ברגליכם ומקלכם בידכם, לימדך שכל המיסב בסעודה אין דרכו לאחת מאלו, וכך למדנו במסכת שבת איזהו התחלת סעודה משיתיר חגורו, נעלו ומקלו מכל שכן.

הטעמים לאכילה פסח מצרים בצורה זו

[ו] אכן לא נתפרש כאן מדוע ציווה השי"ת גם כעת שיאכלו בצורה הזו. ונראה פשוט, דהיות והם מתעטדים לצאת מחר בבוקר לדרך, ציווה השי"ת שלא ישתהו בסעודתם כי על ידי כך יתמהמהו מחר ביציאתם.

טעם נוסף מצאתי בתו"ש (בא אות ר"ג) שהביא מכמה מפרשים ובכללם הגהה בכת"י לאחד מחכמי תימן על הרמב"ם פ"ח מקרבן פסח שהיה כאן מהלך של זלוזל וזויו יראתן של מצרים, ולכן אינו נאכל בדרך קבע וחשיבות.

טעם נוסף נראה מדברי מהר"י אברבנאל (שמות י"ב, ג) וז"ל, צווה שככה יאכלו את הפסח מתניכם חגורים וגומר, כי מנהג המצריים וגם הוא בכל ארץ ישמעאל עד היום הזה שכאשר ירצו לאכול יתירו את חגוריהם אשר במתניהם, ולהסיר המנעלים מעל רגליהם לאכול מסובים במטותיהם וכסותותיהם, וכדי שלא יטנפוס במנעליהם כי אינם נוהגים לאכול על שולחנות גבהים כדרך רבים מנדיבי עמי. ולכן צווה יתברך שמפני חפזון היציאה לא יאכלו בן אלא מתניהם חגורים ומנעליהם ברגליהם ומקליהם בידיהם כאנשים המוכנים ללכת לדרך. באופן שיאכלו את השה בחפזון ולא תהיה אכילתו מפני התענוג אלא לשם מצוה לפי שפסח הוא לה', ע"כ.

נמצא שהיציאה לא היתה הסיבה לאכילה בחפזון אלא סימן לכך שלא יאכלו אכילת תענוג. [וע"ש עוד שכתב וגם שהיו ישראל כל כך תאבים וכוספים ליציאת מצרים שלא רצו להתמהמה, ע"כ. אך לכאורה זה אינו עניין לציוו השי"ת וככה תאכלו אותו].

מנהגי החפזון בליל הסדר

[ז] ודאתאן להכי, יש לבאר ענין נוסף, דהנה כתב מהר"ח בבבלי שתי זלה"ה בספרו פסח מעובין (אות שט"ו) אחר גמר הסעודה יוציא האפיקומן כמו שהוא כרוך במפה וישלשל לאחוריו וילך בבית ד' אמות ויאמר כך היו אבותינו הולכין משארותם צרורות בשמלותם. והוסיף מהר"ח מנהגי ליקח מקל בידי ולנעול המנעלים ולומר וככה תאכלו אותו מתניכם חגורים נעליכם ברגליכם ומקלכם בידכם ואכלתם אותו בחפזון פסח הוא לה' ולכן אני נוהג שלא להפשיט האזור בליל פסח עד אחר אפיקומן.

[ח] וכתב עליו בעולת יצחק (ח"ג סי' קמ"ט אות ט"ו) דמסתמא לא ראה מהר"ח ב את דברי רבינו אברהם אבן עזרא בפירושו הארוך עה"פ וככה תאכלו אותו, וז"ל וככה, בפסח מצרים לבדו. והמינים אשר בארגלן (י"א שהיא אלג' וי"א אורגון שבספרד, ע"ש בעו"ט) עושים ככה היום זכר ליציאת מצרים. ואלה תועי רוח כלם, ילכו יום חמשה עשר בארצם, זכר ליציאת מצרים. והביא שם מפורש מקור חיים על הראב"ע, שכתב דהם הקראים המכחישים תורה שבע"פ, ועושינן מה שנראה להם בהבנתם הדלה מפשטיהו דקראי. והגם שלא מציינו בדברי חז"ל איסור מפורש לעשות כן, מכל מקום כתב בעולת יצחק, דכוונת הראב"ע כדדרש שם תחילה, וככה בפסח מצרים לבדו, ובא למעט מלנהוג כן בפסח דורות, ע"כ. [אכן כתב בעולת יצחק דשמא בא למעט שא"צ בחפזון, אבל מדוע נאמר שאסור לעשות כן. [לא ברירא לי איך דרש ראב"ע ממילת 'ככה' למעט פסח דורות ואולי כוונתו לכדאיתא במדרש הגדול וככה תאכלו אותו, אותו בחפזון ואין פסח דורות בחפזון. ודרשה זו עיקרה בגמרא פסחים (צו, א). וע"ש בתוספות (ד"ה אותו) ד'אחר' משמע דקאי על פסח שני אבל לדורות הוא בחפזון, ובמדה"ג מפורש דקאי על פסח דורות. וע"י בתורה תמימה (אות ס"ו) שביאר מדוע נקרא 'אחר'].

[ט] אך ע"פ האמור לעיל דכל השינויים הללו, נעשו במטרה כדי שתהא האכילה היא בחפזון. כתב בעולת יצחק דאין לנהוג מנהג זה בליל הסדר, כי הלא לעתיד לבוא בגאולה השלימה לא יהיה חפזון כדאיתא במכילתא 'יכול אף לעתיד לבוא יהא חפזון, ת"ל כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכו כי הולך לפניכם ה' וגו' (ישעיה נ"ב, י"ב) וא"כ אדרבה יש לנו להראות אמונתנו שנגאל כעת הלילה הזה לא בחפזון ומנוסה.

ועוד יש לומר, לפי מה שהבאנו לעיל (אות ו) שהיה כאן ענין לאכול בחפזון את יראתן של מצרים, ודאי אינו שייך בפסח דורות, ואין ראוי לעשות כן. ומה שאנו נוהגים לצרור את המצה על הכתף בסודר, על שם משארותם צרורות בשמלותם על שכמם (כמו שהביא מהר"ץ בעץ חיים דף כד, ב בשם האחרונים. וע"ע בפרי עץ חיים אות ע"ה), ביאר בעולת יצחק שם דכיון שבלאו הכי צריך לקבוע מקום לשמור את האפיקומן, נהגו בצורה כזו זכר למשארותם צרורות בשמלותם, ועוד שכך לא ישכח מהאפיקומן ע"ש.

תמימה בדברי מהר"ץ בפירוש האזהרות – נשמח לקבל תשובות מתלמידי החכמים שליט"א וחלקם אף יפורסמו בלי"נ

זי הנה באזהרות לרבינו שלמה בן גבירול, שאנו נוהגים לומר בחג השבועות, נמנית מצות 'זרוז מתניכם', ופירש שם מהר"ץ (ע"ח ח"ב דף מט, ב), להיות זרזי בעשיית מצוות. ויש מפרשים, דקאי אקרבן פסח דכתיב ביה מתניכם חגורים, ע"כ. וקשה דהלא דין זה נאמר רק בפסח מצרים, ולא מסתבר שמנו בכלל רמ"ח מצוות עשה את פסח מצרים. ואף אי נימא דאין איסור לנהוג כך גם בפסח דורות, מדוע נתיחד ענין זה להגדיר את מצות קרבן פסח של דורות. וצ"ע.

כתר מלכות - מאן מלכי רבנן

רבי יעיש ב"ר יוסף מוגארי זלה"ה מחכמי צנעא - ט"ו ניסן תרס"ב רבי אברהם ב"ר סעדיה גראפי זלה"ה מחכמי ודעה - ט"ו ניסן תרפ"ב רבי יוסף ב"ר עואץ מידעי זלה"ה רב העיר כוחלאן - ט"ו ניסן תשל"ח רבי שלום ב"ר יצחק מעטוף זלה"ה רב בברקת - ט"ו ניסן תשל"א רבי דוד ב"ר סעיד קאפח זלה"ה חבר ב"ד ק"ק תימן בירושלים - י"ז ניסן תרצ"ו רבי שלום ב"ר נתן שרעבי זלה"ה רב ביה"כ שערי שמים ראש"צ - י"ז ניסן תשס"ב

רבי שלום ב"ר יהודה חבשוש זלה"ה רב ביה"כ שבזי בנחלת צבי, ירושלים - י"ח ניסן תשל"ג רבי יהודה ב"ר סלם סעדי כמרי זלה"ה רב מושב שתולים - י"ט ניסן תשל"ב רבי שלום ב"ר יהוא כסאר זלה"ה דומ"צ בדמאר ומחכמי ירושלים - כ"ו ניסן תרס"ג רבי שלמה ב"ר שלום צאלח זלה"ה ראב"ד צנעא - כ"ב ניסן תרס"ב רבי ישראל ב"ר שלום עוזירי זלה"ה ראב"ד בית עדאקה - כ"ג ניסן תש"ג רבי עואץ ב"ר חיים כוחלאני זלה"ה ראב"ד כוחלאן - כ"ד ניסן תש"ג

רבי שלמה ב"ר אברהם אלנדאף זלה"ה מחכמי תימן בירושלים - כ"ד ניסן תשכ"ו רבי משה ב"ר יוסף יתים זלה"ה מחכמי ירים - כ"ו ניסן תשכ"ו רבי זכריה ב"ר אביגד שרעבי זלה"ה מח"ס יבא שילה - כ"ז ניסן תשמ"מ רבי יחיא ב"ר יוסף צאלח זלה"ה מהר"ץ, מח"ס פועלת צדיק ועוד - כ"ח ניסן תקס"ה רבי עואץ ב"ר חיים דפתי זלה"ה ראב"ד בחרה אלהיה - כ"ח ניסן תשל"ג רבי יחיא ב"ר אהרן דנוך זלה"ה רב ביה"כ גרשי בשבאם - כ"ח ניסן תשל"ז

כתר שם טוב - מדרכי רבותינו

מכירת חמץ בתימן

א[סיפר הר"ר שלום אפרים הכהן זצ"ל, כי בתימן לא היו רגילים לבער חמץ, ואף לא למכרו לגוי, מחמת שלא היו מותרים אלא רק את הנצרך לאכילה בערב הפסח. שנה אחת היתה חתונה שנועדה לימים שלפני חג הפסח, והכינו את כל צרכי הסעודה, ובכללם דברים רבים שהם חמץ. אך לבסוף נדחתה החתונה, ומשכך נותרו בני המשפחה עם חמץ רב בידיהם, ואז הוצרכו למכרו לגוי. הכניסו את כל החמץ לחדר אחד, ומכרו את החדר עם החמץ שבו לגוי, וגם נתנו לו את המפתח של החדר. באמצע חג הפסח בא הגוי ליטול מן החדר כמה מהמאכלים שנמכרו לו, אך אשת בעל הבית לא נתנה לו להכנס, באמרה לו, לא היתה כאן מכירה באמת, זהו רק בשביל איסור חמץ שיש לנו. מששמעו כך רבני העיר, אמרו, אם כן נודע הדבר שלא היתה כוונתם באמת למכור, והורו לבער את כל החמץ.

מוהר"ר סאלם ב"ר יהודה חבשוש זלה"ה

ב[רבינו נולד בניסן ה'תרע"ח בירושלם עיה"ק, לאביו מוהר"ר יהודה זלה"ה (חבר ביה"ד של קהילת התימנים בירושלם, נכד בעל שושנת המלך). קיבל את חינוכו בת"ת של ק"ק תימן, ולאחר מכן בישיבת 'פורת יוסף' שבעיר העתיקה. כבר בצעירותו הוסמך להוראה, והצעות רבות לרבנות הגיעו אליו מקהילות יהודיות בארץ ובחו"ל, אך הוא לא הסכים לצאת מירושלם. לאחר פטירת אביו, המשיך את הנהגת בית הכנסת 'שבזי' שבשכונת נחלת צבי.

ג[לפרנסתו החזיק בחנות מכולת קטנה, סמוך לישיבת חברון שבשכונת 'גאולה'. רווחים גדולים לא ראה ממנה, כיון שהיה פותח אותה רק לאחר התפילה וסדר לימוד קבוע שהיה בבית מדרשו. לעיתים כשהיו חלק מהציבור ממחרים לצאת, ברמזם כי הם רעבים, היה יוצא לחנותו ומביא להם דברי מאכל וחלב, להשיב נפשם, וכך היו נשארים לעסוק בתורה. וכבר בשעות הצהרית היה סוגר את חנותו, ופונה אל ישיבת 'חיי שלום', שם הרביץ תורה.

ד[יותר משימשה חנות זו כחנות, שימשה כבית ועד לחכמים, וכפי שכתב עליו הגר"מ אליהו זצ"ל 'רביץ חסידא' שהיה חרד לרבר ה', זו מצוה. והיה זהיר במצוה קלה כבחמורה. והיה זהיר לעשר את פירות שמכר בחנותו, ואפילו על חשש דמאי. ודיברתי איתו על נושא זה כמה פעמים. ומידי עברי אליו, היה נזכר בעוד חילוק ובעוד חידוש והיה אומר, או שהיה מוכן על לשונו חידוש בדברי תורה והיה אומר, ולא היה פוטר שום ת"ח העובר לידו בלי דברי תורה או קושיא וחידוש, עכת"ד. בחורי ישיבת 'חברון' ותלמידי חכמים רבים היו מגיעים במיוחד אל חנותו, כדי להתענג על זיו חכמתו ולהשתעשע עמו בדברי תורה. כאשר היו עומדים בקושיא, היה מפטיר להם רבינו, 'בפעם הבאה שתבוא לחנות, כבר תמצא את התשובה'. ועל אף בקיאותו וחרפותו, תמיד נתן הרגשה למי שבא עמו בדברים, כי אדרבה הוא יש לו מה לקבל ממנו.

ה[רבינו היה מסובל ביסורים, אך אלו לא ניכרו על פניו כלל בעת עסק התורה ומסירת השיעורים, אלא שמחה אמיתית היתה נסוכה על פניו מעונג לימוד התורה. וכפי שסיפר הגר"ש גרידי זצ"ל, כי מרגלא בפומיה דרבינו לומר בעמדו בפתח ישיבת חיי שלום בבואו ללמד שם את שיעוריו הקבועים, 'זה חלקי מכל עמלי, והורגש מה חשקה נפשו בתורת ה'.

בחג הפסח האחרון לחייו בשנת התשל"ג, עמד על כך שבני משפחתו המורחבת יבואו להסב עמו. לא חש על יסוריו, והתאמץ ללכת לבית הכנסת בליל התקדש החג, כפי שלא ויתר בכל ימי חליו על תפילה בציבור. את הסדר ערך כהרגלו בקודש, אך לאחריו נחלש מאוד, עד שנתבקש בישיבה שלמעלה בח"י בניסן ג' דחזה"מ. זיע"א (אוהב שלום).

אשכבתיה דמהר"י צעדי והכת שנתגלה למהר"ץ בעת ההיא

ו[בקובץ חמדה גנוזה (חלק ה', ניסן ה'תשפ"א עמ' פ"ח), נלקטו חידושים רבים מספר שמע שלמה, שהוא חיבור בכת"י של מוהר"ר שלמה גופאן זלה"ה (בנו של מוהר"ר יהודה זלה"ה מחבר 'מנחת יהודה' ופינים חדשות' על התורה), ביניהם נמצאת ידיעה מופלאה אודות מוהר"ר יהודה צעדי ומהר"ץ זלה"ה ויש לציין בכת"י זה נזכר מהר"ץ פעמיים בשם 'מו"ז מהר"ץ', אך לא ברירא אם זהו מדברי מהר"ש וא"כ נמצא כי אביו מוהר"ר יהודה גופאן היה חתנו של מהר"ץ בוויג

שלישי, אכן אין זה מוכרח כי שמא דברים אלו הם ליקוט מאחד מנכדי מהר"ץ. כמובא בתולדותיו (שם, עמ' ו' הערה ט"ז) ע"ש].

ו[ל: כבוד חי ה"ר יהודה אלצעטי נ"ע ו'ח"י הוא כפי המורגל לקרוא לנפטר, בהשפעת לשון ערבי. וכן יש לדרוש על הצדיקים, שאף במיתתן קרויים חיים. והוא רבי יהודה צעדי, ונתחלף כאן ונכתב צעטי, כיון שהדל"ת והט"ית קרובים במבטא. שער"י דלקמן בשעה שנתבקש ולישיבה של מעלה, בא הרמב"ם ז"ל וחכמים גדולים ללוות את נשמתו. והוא היה לבדו בעוזרי התפלה דגסת התכאליל הקדמונים ונראה דבאו להתניק טובה למהר"י צעדי שתמך וחיוק את נוסחתם הקדומה והברורה. ודע, דאחר שהספידו חי מהר"ץ נ"ע להרב הנז"ל, זכה שידעו חכמים בחכמתם, שנתעברה בו נשמת ה"ר יהודה אלצעטי נ"ע. ונעזר שבאותו היום כתב ההקדמה של עץ חיים, ואז כתב שני צנתרי דדהבא, של חול ושל י"ט.

מ[ן הגר"י רצאבי שליט"א הביא מעשה זה בשיעורו שנמסר בהילולת מהר"ץ (אור לכ"ז ניסן ה'תשפ"א) והאריך לבאר מעלת מהר"י צעדי זלה"ה, וביאר כי באותה העת 'נעזר' מהר"ץ, דהיינו שהיתה לו סייעתא דשמיא מיוחדת לחזק תורתם ומשנתם של ראשונים, יותר מהיתה לו לפני זה.

ז[גם בהקדמת מהר"י צעדי זלה"ה לפירוש הסיודור (נכתבה מתחילה כאגרת לקהל, כיעון בשערי יצחק שם עמ' ה') שקבע מהר"ץ בתחילת סידורו עץ חיים, כתב 'כי זה כמה ימים ושנים היינו במר"ה חונים, זה מחרפנו מאצלו, וחבירו יגדף למולו, על מנהגי הקדמונים, הטובים והנכונים, אשר ע"פ חכמי האמת מתוקנים וכו' וכמעט קט השגנו גבולם, ונטינו משבילים, עד אשר זכותם המרובה שלחה לנו מעי"ר לעזור, ומנטות דרכם לחזור, ותפקחנה עינינו וכו' יעו"ש. הרי שגם הוא נצרך ל'יעזר' משמיא כדי לאחוז במנהגי הקדמונים.

ועוד יש להוסיף, דהנה בתשובות הגאונים (שערי תשובה סי' קע"ח) איתא, כי לאחר פטירתו של רב, נטלו עשרה מתלמידיו כל אחד מעלה אחת, מעשרה מילי דחסידותא שהיה נוהג בהם רב. חזינן שלאחר פטירת אדם גדול, אפשר להיאחו במדותיו. ושמא זה הביאור כמה ש'נעזר' והיתה לו סייעתא דשמיא לאחר פטירת מהר"י צעדי, יותר ממה שהיתה לו תחילה, שכעת זכה למדה זו של העמדת מסורת הקדמונים.

הנהגתו של מוהר"ר חיים כסאר להרחיק עצמו מכל ענייני העולם הזה

ח[שח לי הגאון רבי איתמר חיים כהן שליט"א תלמידו המובהק של מוהר"ר חיים כסאר זלה"ה, נתבוננתי כי למרות שהעט היה בידו כל ימי חייו, וזכה לכתוב אלפי דפים של ביאורים וחיידושים, לא מצאתי איזה דף בכתבתו, העוסק בדברי חולין, אפילו בדברים הנצרכים לחייו של אדם. מלבד מכתב אחד קצר מאד, בו הודה למאן דהו שתמך בו בימי דחקו, וכן שמות של חולים שנתבקש להתפלל עליהם. כי באמת כל מחשבותיו תנועותיו ועסקיו, לא היו אלא בתורה ובמילי דשמיא.

פעם הוצרכנו לבקש מהרב יעיש נהארי זצ"ל שישאיל לנו את מכות הכתיבה שברשותו לצורך עריכת ספרי רבינו, וביקשנו ממנו שיכתוב לו מכתב ויבקש ממנו את המכונה. רבינו כתב לו, אבל היה ניכר מסגנון המכתב כי אינו רגיל בכגון דא כלל, וסגנונו היה כאילו הוא מכתב בדברי תורה, ע"כ מהראח"כ.

ט[כיוצא בזה סיפר לי ת"ח אחד שליט"א, פעם הלכתי למוהר"ח"כ לקנות ממנו את ספרו קיץ המזבח. שאלתי אותו, מארי, כמה זה עולה. סימן לי בידו באצבע אחת, ואמר 'שקל'. ואני לא הבנתי, ספר כזה היה עולה עשרה או חמשה עשר שקל בחנויות. מיד נזעקה לעזרתו רעיתי הרבנית ששהתה בחדר, ובחיוך אמרה לי לא שקל, אלא 'גולדה', וכוונתה לשטר של עשר שקל, שהיה נקרא אז 'גולדה'. אך רבינו שלא הכיר בצורתא דזווא, לא הבחין ולא הבדיל ביניהם. וכשהבאתי לו את השטר, השליכו מיד לקופסא שהיתה מונחת לציודו ובה שמר כספים שקיבל.

י[ואין ראוי יותר מאשר להביא כאן דברי רבינו עצמו בקיץ המזבח (סוף פרשת בלק) לפי שידוע שהישרים והתמימים, מואסין הבלי העולם הזה, ומרחיקים עצמם מהן עד למאד, ולפיכך אין תאוותם וחפצם אלא להיותן פנויים לעסוק בדרך החיים העיקרים היסודיים, התורה והמצוות, שהן עמודו של עולם.